"HUDUDIY TABIIY RESURSLARDAN OQILONA FOYDALANISH VA ATROF-MUHIT EKOLOGIK XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING ILMIY-METODIK ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH"

Assistent Jumaqulova Zulayho Baxodirjon qizi
Andijon davlat texnika insituti
zulayhojumaqulova21@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur tezisda hududiy tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, ularni muhofaza qilish hamda atrof-muhit ekologik xavfsizligini ta'minlashning ilmiy-metodik asoslari tahlil qilinadi. Tabiiy resurslardan foydalanish jarayonida antropogen bosimning ortishi, suv va yer resurslarining cheklanganligi, ekologik muammolarning hududlar bo'yicha turlicha namoyon bo'lishi masalalariga e'tibor qaratilgan. Hududning tabiiy-ekologik xususiyatlarini hisobga olgan holda resurslardan foydalanish samaradorligini baholash, ekologik monitoringni takomillashtirish va resurs tejamkor texnologiyalarni joriy etish bo'yicha ilmiy-metodik yondashuvlar taklif etilgan.

Kalit so'zlar: tabiiy resurslar, ekologik xavfsizlik, atrof-muhit, resurslardan oqilona foydalanish, ekologik monitoring, hududiy rivojlanish, resurs tejamkor texnologiyalar, ekologik barqarorlik.

Kirish

Bugungi kunda tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va atrof-muhitni muhofaza qilish masalalari barqaror rivojlanishning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Aholi sonining o'sishi, ishlab chiqarish va infratuzilmaning kengayishi, urbanizatsiya jarayonlarining jadallashuvi tabiiy resurslarga bo'lgan bosimni kuchaytirmoqda. Natijada suv, yer, biologik va boshqa tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish hamda ekologik xavfsizlikni ta'minlash zarurati ortib bormoqda. Hududlarning tabiiy-geografik, ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik sharoitlari bir-biridan farq qilishi sababli tabiiy resurslardan foydalanishni boshqarishda yagona yondashuv bilan bir qatorda hududiy xususiyatlarni hisobga oluvchi ilmiy-metodik mexanizmlardan foydalanish muhimdir.

Tadqiqotning maqsadi

Tadqiqotning asosiy maqsadi hududiy tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, atrof-muhitga salbiy antropogen ta'sirni kamaytirish va ekologik xavfsizlikni ta'minlashga qaratilgan ilmiy-metodik yondashuvlarni takomillashtirishdan iborat.

Tadqiqot materiallari va usullari

Tadqiqotda tabiiy resurslardan foydalanish holatini baholash, ekologik xavflarni aniqlash va hududiy ekologik barqarorlikni tahlil qilishga yo'naltirilgan usullardan foydalanish nazarda tutiladi. Jumladan, tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, statistik tahlil, ekologik monitoring, ekspert baholash va ekologik ko'rsatkichlarni integratsiyalashgan holda baholash usullaridan foydalanish mumkin. Hududning ekologik holatini baholashda tabiiy resurslardan foydalanish darajasi, suv va yer resurslarining holati, antropogen yuklama, chiqindilar hosil bo'lishi, atmosfera havosining ifloslanishi hamda ekologik xavflar kabi ko'rsatkichlarni kompleks tahlil qilish muhim ahamiyatga ega.

Asosiy natijalar va muhokama

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligi nafaqat resurslarning mavjudligi, balki ulardan foydalanish texnologiyasi, boshqaruv tizimi va ekologik nazoratning samaradorligiga ham bog'liq.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Hududiy ekologik xavfsizlikni ta'minlashda quyidagi asosiy yo'nalishlarni hisobga olish maqsadga muvofiq:

1. Tabiiy resurslarning hududiy holatini baholash.

Suv, yer, o'simlik va boshqa tabiiy resurslarning miqdoriy hamda sifat ko'rsatkichlarini muntazam monitoring qilish zarur.

2. Resurs tejamkor texnologiyalarni keng joriy etish.

Suvni tejovchi sug'orish texnologiyalari, energiya samarador uskunalar va chiqindilarni qayta ishlash texnologiyalaridan foydalanish tabiiy resurslarga bo'lgan bosimni kamaytirishga xizmat qiladi.

3. Ekologik monitoring tizimini takomillashtirish.

Zamonaviy monitoring vositalari, geoinformatsion texnologiyalar va raqamli ma'lumotlar bazalaridan foydalanish hudud ekologik holatini tezkor baholash imkonini beradi.

4. Antropogen yuklamani kamaytirish.

Sanoat, transport, qurilish va qishloq xo'jaligi faoliyatining atrof-muhitga ta'sirini baholash hamda ekologik xavflarni oldindan aniqlash muhimdir.

5. Ekologik boshqaruvning hududiy mexanizmlarini kuchaytirish**.**

Tabiiy resurslardan foydalanish bo'yicha qarorlarni hududning ekologik sig'imi, resurs salohiyati va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish xususiyatlari bilan uyg'unlashtirish lozim. Shuningdek, hududiy ekologik xavfsizlikni baholashda alohida ko'rsatkichlardan foydalanish bilan birga ularni kompleks indeksga birlashtirish ilmiy va amaliy jihatdan samarali yondashuv bo'lishi mumkin. Bunda tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligi, ekologik yuklama, resurslarning qayta tiklanish darajasi va ekologik monitoring natijalarini umumlashtirish imkoniyati yaratiladi. Taklif etilayotgan ilmiy-metodik yondashuvning asosiy jihati shundan iboratki, hududning ekologik holati faqat mavjud muammolar asosida emas, balki tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligi va kelgusidagi ekologik xavflarni ham hisobga olgan holda baholanadi.

Xulosa

Hududiy tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va atrof-muhit ekologik xavfsizligini ta'minlash o'zaro bog'liq bo'lgan kompleks jarayon hisoblanadi.Tadqiqot natijalari asosida hududiy tabiiy resurslardan foydalanishni takomillashtirishda resurs tejamkor texnologiyalarni joriy etish, ekologik monitoringni raqamlashtirish, antropogen yuklamani kamaytirish va ekologik xavflarni kompleks baholash mexanizmlarini rivojlantirish maqsadga muvofiq deb hisoblanadi. Shunday qilib, tabiiy resurslardan oqilona foydalanishning hududiy modelini shakllantirish va uni ekologik xavfsizlik mezonlari bilan integratsiyalash atrof-muhit muhofazasini takomillashtirish hamda hududlarning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan foydalanishga oid qonunchilik hujjatlari.
2. O'zbekiston Respublikasining ekologik siyosat va barqaror rivojlanishga oid normativ-huquqiy hujjatlari.
3. BMT. Barqaror rivojlanish maqsadlari: 2030-yilgacha bo'lgan davr uchun global rivojlanish kun tartibi.
4. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.